

УДК 312.6:314

DOI: 10.35432/tisb292023289761

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ РЕПРОДУКТИВНОГО ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ: ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ РІВЕНЬ

Старущенко Тетяна Євгенівна

к.мед.н., магістр з менеджменту,

медичний директор

Виробничий підрозділ філії «Центр охорони
здоров'я»

АТ «Українська залізниця»

<https://orcid.org/0009-0000-7400-2437>

Наразі у зв'язку з наростанням негативних тенденцій в демографічній ситуації в Україні, з погіршенням репродуктивного здоров'я чоловіків і жінок, а, отже, з появою нових методів подолання безпліддя, фахівці заговорили про перспективу формування нового покоління прав людини, пов'язаного зі збереженням репродуктивного здоров'я нації.

Права, пов'язані із здійсненням репродуктивної діяльності людини, були визнані в рішеннях ООН ще в 1968 році. концепція репродуктивних прав, зокрема права на репродуктивний вибір була сформульована на Міжнародній конференції з прав людини, що пройшла в Тегерані 23 травня 1968 року. Подальший розвиток репродуктивних прав мав місце в підсумкових документах трьох міжнародних конференцій з народонаселення і розвитку (Бухарест, 1974; Мехіко, 1985; Каїр, 1995), а також Всесвітньої конференції зі становища жінок (Пекін, 1995).

Охорона репродуктивного здоров'я важлива і з точки зору виконання Цілей сталого розвитку 2030 прийнятих світовою спільнотою в 2015 р для подолання бідності та нерівності. Зокрема, Ціль 3 закликає держави забезпечити загальний доступ до послуг з охорони сексуального та репродуктивного здоров'я, включаючи планування сім'ї. Порядком денний в області стійкого розвитку ставить завдання знизити до 2030 року глобальний показник материнської смертності до 70 на 100000 живонароджених, а також не допускати смертності дітей у віці до 5 років від причин, що можна попередити, та ліквідувати всі види шкідливих практик, включаючи ранні шлюби [1].

Особливістю репродуктивного здоров'я є його висока демографічна значущість (оскільки саме новонароджені діти визначають потенціал здоров'я населення) і соціальна обумовленість – залежність внутрішньоутробного і раннього постнатального розвитку від якості життя в соціумі і здоров'я сім'ї.

Так, аналіз кількісних та якісних характеристик населення м. Одеси за останні 5 років свідчить про те, що місто перебуває у стані демографічної кризи, яка характеризується депопуляцією, негативним показником приросту населення, коли рівень народжуваності не забезпечує простого відтворення населення.

Особливе занепокоєння викликає стан репродуктивного здоров'я населення, яке є невід'ємною складовою загального здоров'я нації в цілому і має стратегічне значення для забезпечення сталого розвитку населення міста. Комплекс заходів, здійснених в місті протягом останніх років за цільовою програмою «Здоров'я», сприяв позитивним змінам у стані здоров'я дітей і жінок Одеси. Так, удосконалено діяльність служби планування сім'ї, дитячої та підліткової гінекології, збільшилась обізнаність населення щодо здорового

способу життя, безпечної статевої поведінки, відповідального батьківства, методів профілактики небажаної вагітності.

На виконання вищезазначених програмних документів, в місті Одеса охорони здоров'я поступово здійснювали дооснащення пологодомічних та дитячих закладів і здійснено ряд заходів: щодо створення умов безпечного материнства; щодо формування репродуктивного здоров'я у дітей та молоді; щодо удосконалення системи планування сім'ї; щодо збереження репродуктивного здоров'я населення.

Впровадження стратегічних напрямів МОЗ України в системі охорони репродуктивного здоров'я та планування сім'ї з питань удосконалення діяльності служби планування сім'ї в м. Одесі передбачає:

- аналіз діяльності служби ПС та репродуктивного здоров'я (РЗ), а також обґрунтування заходів по її удосконаленню координація взаємодії громадських, міжнародних та інших організацій з ПС, а також відповідних асоціацій;

- організація та забезпечення політики у формуванні та збереженні репродуктивного здоров'я, доступності послуг ПС для населення, зокрема у сільській місцевості, інформованості населення щодо методів попередження небажаної вагітності та забезпечення населення контрацептивами; кадрового та інформаційно-програмного забезпечення служби ПС в області;

- підвищення кваліфікації спеціалістів щодо питань ПС та охорони РЗ [2].

Нову функціонально-організаційну модель збереження репродуктивного здоров'я жінок на прикладі м. Одеса, можна рекомендувати для інших міст, що стане суттєвим внеском в реформування організації медичної допомоги.

Проте, стан репродуктивного здоров'я населення в Україні не покращиться, якщо медичні менеджери, чиновники, професійні медики та ключові фігури інших секторів на всіх рівнях не розглядатимуть його як пріоритет у сфері охорони здоров'я і прав людини і не будуть продовжувати скоординовані зусилля у належному напрямі.

Зокрема, підвищується роль творчо налаштованого і прогресивного керівництва галузі охорони здоров'я у справі здійснення успішних програм репродуктивного здоров'я. Репродуктивне здоров'я значною мірою залежить від профілактичних заходів з охорони здоров'я і консультаційних послуг разом з просвітницької діяльністю серед населення, що займається питаннями самозахисту від ІПСШ і ВІЛ, а також питаннями забезпечення допологового догляду.

Відсутність відповідальності провідних установ галузі за інформацію, профілактику та лікарський нагляд у сфері репродуктивного здоров'я жінок є також вагомим чинником визначених нами вище проблем РЗ. Визнання Україною життя і здоров'я людини найвищою соціальною цінністю вимагає від державних органів та органів місцевого самоврядування реального забезпечення прав та свобод людини і громадянина. Таким правом є право населення на отримання високоякісної медичної допомоги, пільгове забезпечення медикаментами у разі амбулаторного лікування.

Значна кількість проблем виникають через недостатній рівень впровадження високотехнічних медичних технологій. Так, у нас, як і раніше, відсутня цільна інфраструктура оздоровчих та профілактичних центрів фізичної реабілітації, недостатня наукова та учбова бази підготовки відповідних спеціалістів реабілітологів з акушерства і гінекології. В фізкультурних вищих навчальних закладах на сьогодні навіть немає програм з предмету підготовки спеціалістів фізичної реабілітації в акушерстві і гінекології.

Сьогодні вкрай необхідним є зміна в країні психології та світогляду чиновників, що відповідають за збереження репродуктивного здоров'я жінок, за стратегію охорони здоров'я матері та дитини, управлінні здоров'ям населення, як і раніше нікому.

Також, окремим блоком ми пропонуємо ввести інформаційно-просвітницький блок, заходи якого насамперед потрібні для роботи серед учнівської молоді. До цього повинні бути

залучені навчальні заклади, у т.ч. загальноосвітні школи через проведення класної та позакласної роботи з формування безпечної репродуктивнозберігаючої поведінки, культури сексуальних відносин, у т.ч. стримування та профілактики раннього початку статевого життя, підготовки до подружнього життя.

Таким чином, одним із провідних шляхів щодо вирішення проблеми збереження та зміцнення здоров'я нації є вивчення проблеми формування репродуктивного здоров'я серед населення дитячого, підліткового і зрілого фертильного віку та наукове обґрунтування системи заходів медико-соціальної профілактики його порушень.

Зараз потребує невідкладного опрацювання сучасних навчальних програм що до покращення репродуктивного здоров'я в інститутах фізичного виховання, здоров'я та спорту, здорового способу життя молоді, особливо дівчат-підлітків та жінок до фізичної реабілітації, фізичного виховання та фізичної культури і спорту населення країни.

Широка взаємодія медичних закладів у комплексі вирішення невідкладних проблем репродуктивного здоров'я, інститутами здоров'я, фізичного виховання і спорту, ріст усвідомлення важливості цих питань в суспільстві дадуть ще більш позитивні результати. До числа тих, на кого також покладається цей обов'язок, входять система освіти, сім'ї й громадські організації, які повинні інформувати населення й створювати стимули для формування в суспільстві потреби покращити медико-санітарне обслуговування репродуктивного здоров'я жінок. Важливу роль у покращанні репродуктивного здоров'я в Україні відіграють міжнародні організації, що надають для цього фінансову допомогу.

Основні зусилля державної політики доцільно спрямовувати на: забезпечення якісної і доступної медичної допомоги, надання державою гарантованого обсягу безоплатної медичної допомоги, удосконалення державного контролю за якістю лікарських засобів і виробів медичного призначення; розвиток страхової медицини, зокрема, шляхом запровадження загальнообов'язкового державного медичного страхування; запровадження пріоритетного розвитку та профілактичного спрямування первинної лікувально-профілактичної допомоги, забезпечення проведення обов'язкових профілактичних медичних оглядів (диспансеризації) з метою ранньої діагностики захворювань, створення єдиного простору доступних для всіх верств населення медичної допомоги проведення роз'яснювальні роботи та навчання людей культурі репродуктивного здоров'я; залучення населення до занять спортом та пропаганда здорового способу життя; створення економічних мотивів конкуренції у соціальному медичному страхуванні, для чого необхідне розроблення єдиних тарифів медичних послуг; розширення можливості реалізації права на медичні послуги для соціально-незабезпечених верств населення.

Список літератури

1. Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року. Офіційний веб-портал United Nations Development Programme. 11 MAY 2018. [HTTPS://WWW.UNDP.ORG/UK/UKRAINE/PUBLICATIONS/%D0%BF%D](https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/%D0%BF%D) URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zakupivlya-produktiv-dlya-viys%CA%B9kovykh-minoborony-bezuhla/32233690.html>
2. Департамент охорони здоров'я. Офіційний сайт міста Одеса. 20.02.2023. URL: <https://omr.gov.ua/ua/news/231580/>